

SvD NÄRINGSLIV

Debatt

”Staten har dålig koll på förorenad mark”

Det finns betydligt fler förorenade områden i Sverige än vad som tidigare uppmärksammats. Det är viktigt att de saneras, men staten har stora brister i kartläggningen och vad saneringen skulle kunna kosta. Det skriver Margareta Åberg och Fredrik Engström, Riksrevisionen, i en ny rapport.

Staten äger ett betydande antal nedlagda övnings- och skjutfält där det förekommer oexploderad ammunition. Det kan medföra direkt fara för liv och hälsa, skriver artikelförfattarna. Foto: Tobias Wallström/TT

DEBATT | FÖRORENAD MARK

☞ *Med nuvarande takt dröjer det över 60 år - innan alla områden med störst risk för människor och miljö är sanerade.*

Riksrevisionen konstaterar i en granskning som publiceras i dag att det finns stora brister i kartläggningen av statens förorenade områden. Dessutom har få uppskattningar av kostnaderna för sanering av områdena gjorts. Dessa brister gör det svårare att bedöma i vilken ordning och takt sanering bör ske för att vara effektiv. I vår granskningsrapport visar vi att både regeringen och berörda myndigheter kan göra mycket för att bidra till en mer effektiv hantering av statens förorenade områden.

Förorenad mark kan innebära allvarliga risker för människors hälsa och för miljön. Föroreningarna kan också hindra exploatering, exempelvis bostadsbyggande. Samtidigt är det ofta svårt och kostsamt att sanera. Därför är det viktigt att ha tillräcklig kunskap för att kunna göra rimliga prioriteringar; var är det viktigast att börja och vad får det kosta?

Både riksdag och regering har i olika sammanhang framfört att saneringstakten behöver öka, men med nuvarande prioriteringar och saneringstakt dröjer det över 60 år innan alla områden med störst risk för människor och miljö är sanerade. Dessutom saknas aktuella uppskattningar av de totala saneringskostnaderna. Den senaste bedömningen är från 2007 då Naturvårdsverket uppskattade saneringskostnaderna för de då mest förorenade områdena till cirka 45 miljarder fram till 2050.

Det finns enligt länsstyrelsernas kartläggning över 80 000 förorenade eller möjligt förorenade områden i Sverige. Staten äger minst 10 000 förorenade områden men de flesta ingår inte i Länsstyrelsernas kartläggning. Det handlar om både nyare föroreningar från

verksamheter i drift och om äldre föroreningar från avvecklade statliga verksamheter. Det finns alltså betydligt fler förorenade områden i Sverige än vad som tidigare uppmärksammats.

Staten äger dessutom ett betydande antal nedlagda övnings- och skjutfält där det förekommer så kallad oexploderad ammunition efter många års militär verksamhet. Sådan ammunition kan medföra direkt fara för liv och hälsa och kan också hindra saneringen av andra föroreningar i samma område.

Inom miljörätten finns en grundläggande princip att den som förorenar ska betala. I första hand är det verksamhetsutövaren som är ansvarig för sanering av föroreningar. Det gäller både privata och offentliga aktörer.

Föroreningar från högfluorerade ämnen (PFAS) har under de senaste åren uppmärksammats alltmer eftersom de kan öka risken för negativa hälsoeffekter, de sprider sig lätt i mark och vatten och det saknas idag effektiva metoder för att sanera dessa föroreningar. PFAS har till exempel ingått i brandsläckningsskum och har sedan spridits från bland annat flygfält till grund- och dricksvatten. Granskningen visar att kostnaderna för sanering och skadestånd till följd av PFAS-föroreningar är och kommer att vara en mycket stor finansiell utmaning för staten. Andra föroreningar kan generellt avse bland annat kvicksilver, kadmium, arsenik, bly, krom, koppar och svårnedbrytbara lösningsmedel.

I dag saknas förutsättningar för en effektiv prioritering av sanering av statens förorenade områden.

I vår granskningsrapport lyfter vi fram några områden där vi ser väsentliga problem i statens insatser och där förbättringar behövs:

- **Kartläggning av föroreningar** och kostnadsskattning av saneringsåtgärder är grundläggande förutsättningar för att kunna göra välgrundade prioriteringar. Granskningen visar flera exempel på

brister i myndigheters och statligt ägda bolags kartläggning av förorenade områden. Det gäller bland annat att förorenade områden ännu inte har kartlagts och att risker för människors hälsa och miljön har över- eller underskattats.

- **Bristerna i kartläggning medför** att det finns få tillförlitliga uppskattningar av saneringskostnader. Det gäller både ur ett nationellt perspektiv och för enskilda myndigheter och statliga bolag med innehav av förorenade områden.
- **Reglerna om myndigheters redovisningar** och avsättningar för saneringskostnader ger incitament att inte göra kartläggningar och kostnadsuppskattningar beträffande förorenade områden. I praktiken innebär regelverket att ju mer kunskap en myndighet har om sina förorenade områden och saneringskostnader, desto tidigare ska den göra avsättning i årsredovisningen och anslagsavräkning för sådana kostnader. Följden kan bli att myndigheten avvaktar med att kartlägga föroreningar och uppskatta saneringskostnader.
- **Myndigheternas redovisning av** framtida kostnader för sanering har stora osäkerheter. Det påverkar i sin tur regeringens rapportering till riksdagen i Årsredovisning för staten. Mot bakgrund av risken för stora utgifter för sanering av föroreningar och röjning av oexploderad ammunition, både för enskilda myndigheter och för staten som helhet, skulle rapporteringen behöva utvecklas. Det behövs för att ge en rättvisande bild av statens åtagande för sanering och röjning.
- **Det finns ett stort antal områden** med gamla föroreningar som har uppkommit innan Miljöbalkens föregångare trädde i kraft 1969. Även staten äger ett stort antal områden med sådana äldre föroreningar men granskningen visar att staten tar olika stort ansvar för sanering av dem. I de fall myndigheter inte tar ansvar för sanering av sådana äldre föroreningar, är den enda återstående möjligheten till finansiering att staten söker bidrag av sig själv. Det riskerar utöver ett ökat tryck på det statliga anslaget för bidrag till efterbehandling att

också ge signalen till det övriga samhället att staten inte tar ansvar för sina föroreningar.

- **Hanteringen av förorenade områden** är en komplex fråga och då är kunskapsöverföring en viktig faktor. Förutom att det befintliga samverkansarbetet mellan myndigheter bör förbättras bör det också utvecklas så att det omfattar även andra myndigheter och bolag med större innehav av förorenade områden.

Riksrevisionens granskning visar att det behöver tas ett helhetsgrepp om statens förorenade områden. Statliga myndigheter och bolag behöver ha en gemensam övergripande syn på bland annat prioritering av och acceptabla åtgärder för sanering och långsiktighet i åtgärderna.

De berörda myndigheterna bör därför utveckla kartläggningen av förorenade områden så att de får bättre underlag för sina riskbedömningar och uppskattningar av kostnader. Regeringen bör bland annat utveckla en övergripande vägledning med principer för att kunna bedöma i vilken ordning och takt som förorenade områden bör saneras.

Föroreningar kan medföra stora risker för människors hälsa och miljön och det är också viktigt att skattebetalarnas pengar används så effektivt som möjligt.

Margareta Åberg

riksrevisor

Fredrik Engström

projektledare

Fakta

Riksrevisionen har granskat förutsättningarna för en effektiv prioritering av sanering av statens förorenade områden och av röjning av områden där det kan finnas oexploderad ammunition. Granskningen omfattar även riskerna för betydande utgifter för sanering och röjning, och om redovisningen och rapporteringen av riskerna är transparent.

Totalt ingår cirka 35 myndigheter och statligt ägda bolag i granskningen. Framförallt berörs Fortifikationsverket, Försvarsmakten, Naturvårdsverket, Sveriges geologiska undersökning (SGU) och Trafikverket.

Så kontaktar du SvD Debatt:

Redaktör: Carina Stensson, Biträdande redaktör: Carl-Johan Bilkenroth, Mejl: debatt@svd.se, Telefonnummer: 08-135149, Twitter: [@SvDDebatt](https://twitter.com/SvDDebatt), Facebook: [SvD Debatt](https://www.facebook.com/SvDDebatt)